

89-100

BMS001003175
S0305
Griize Literatuur

S305

HET GELDERS ORKES

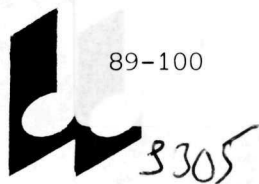
**Uitgangspunten voor beleid
in de periode september 1988 tot
januari 1993**

(060.51) 061.22: 785.1 (492.82)

Stichting Het Gelders Orkest

89-100

G

Boekmanstichting-Bibliotheek
Herengracht 415 - 1017 BP Amsterdam
Tel. 243739

Bezoekadres:
Jansbutensingel 29^{III}
Arnhem

Correspondentieadres:
Postbus 1180
6801 BD Arnhem

Telefoon 085 - 42 26 32
Bank:
G.U.S. 92.88.50.250

Arnhem, juni 1988.

L.S.

Hierbij bieden wij U de beleidsvisie van de Stichting Het Gelders Orkest voor de komende jaren aan. In de notitie wordt, na een overzicht van de gebeurtenissen sinds 1981, vooral ingegaan op de wijze, waarop wij denken - via een geleidelijke kwalitatieve en kwantitatieve groei - een toekomstige positie als één van de drie beoogde grotere regionale orkesten veilig te stellen. Zulks ondanks het feit dat de minister zijn voornemen om aan HGO een ruimere taakstelling en een adequate omvang te verlenen, vooralsnog niet waar kan maken. De aanwijzing van het stedelijk knooppunt Arnhem-Nijmegen als vestigingsgebied voor een symfonische orkestvoorziening van randstedelijk niveau vormt naar onze mening een logisch uitvloeisel van de door de Rijks-overheid in de Vierde Nota Ruimtelijke Ordening neergelegde standpunten. Ook met andere argumenten kan worden bepleit dat het Rijk de eenzijdige nadruk op culturele activiteiten in de randstad afzwakt en ombuigt naar een meer evenwichtige spreiding: de bewezen artistieke kwaliteiten van Het Gelders Orkest, het verantwoord gevoerde financiële beleid, de uitstekende bezoekcijfers en de beschikbaarheid van fraai klinkende concertaccomodaties zijn kenmerkend voor een situatie waarin het vanzelfsprekend is dat HGO zal uitgroeien tot een ensemble van ca. 100 musici.

Tenslotte wijzen wij U erop, dat deze notitie in samenhang dient te worden gezien met de beleidsnota, zoals die in het najaar van 1985 voor de periode tot en met 1988 is uitgebracht.

Bestuur en directie
STICHTING HET GELDERS ORKEST

Boekmansichting-Bibliotheek
Herengracht 412 - 1017 BR Amsterdam
Tel. 243233

STICHTING HET GELDERS ORKESTUITGANGSPUNTEN VOOR HET BELEID IN DE PERIODE SEPTEMBER 1988 TOT
JANUARI 1993

<u>Inhoudsopgave</u>	<u>Pag.</u>
1) Zeven jaren, zeven levens; 1981 tot 1988.	4
2) Standpunt Minister 2 mei 1988.	10
3) Standpunt Stichting H.G.O. juni 1988.	11
4) Konkreet beleid t.a.v. de orkestformatie.	14
5) Overige beleidsonderwerpen 5.1. Intern 5.2. Extern	18

Arnhem, juni 1988.

1) Zeven jaren, zeven levens; 1981 tot 1988

Eind 1981

Het koppelsubsidiësvsteeem (gezamenlijke subsidiëring door Rijk, Provincie, de drie grote Gelderse gemeenten en een groot aantal kleinere plaatsen) blijkt niet langer te functioneren. Subsidiebevriezing en/of -verlaging worden door vrijwel alle subsidiënten in het vooruitzicht gesteld. Een akute financieringsproblematiek dreigt. Reden voor het Provinciaal Bestuur om een breed samengestelde beleidscommissie in het leven te roepen.

mei 1982

De commissie onder voorzitterschap van gedeputeerde drs. J.J. Postma brengt rapport uit. Het College van G.S. kiest uit de aangedragen modellen voor een fusie tussen Het Gelders Orkest en het Utrechts Symfonie Orkest, resulterend in één formatie van 118 musici, te vestigen in Arnhem.

mei 1982

Tegelijkertijd ontvouwt de rijksoverheid haar visie op het orkestenbestel; ook hierin wordt een fusie tussen HGO en USO voorgestaan, zij het dat het aantal arbeidsplaatsen beperkt blijft tot 88, waarvan 44 te subsidiëren door het Rijk.

juli 1982

Geconfronteerd met een unaniem standpunt van de Gelderse overheden, zegt het Stichtingsbestuur noodgedwongen zijn steun toe aan de verwezenlijking van een fusie HGO/USO. Drie voorwaarden worden evenwel in overleg met het Provinciaal Bestuur geformuleerd: 118-formatie, standplaats Arnhem en een breed takenpakket.

september 1982

Instelling van een ambtelijke werkgroep, bestaande uit vertegenwoordigers van de provincies Gelderland en Utrecht en de belangrijkste gemeentelijke subsidiënten. Ook de beide orkeststichtingen (als waarnemer) en een vertegenwoordiger van het Ministerie maken deel uit van de werkgroep. Deze heeft als opdracht zich te buigen over totstandkoming, taakstelling, werkwijze, bestuursstructuur en subsidiesystematiek van en voor de nieuwe orkestinstelling.

januari 1983

De werkgroep, voorgezeten door drs. A.R. Vermeer, brengt tussentijds verslag uit. Veel verder dan een rapportage over de onderscheiden meerderheids- en minderheidsstandpunten komt de werkgroep niet. Voor Utrecht is de aanwijzing door de Minister van Arnhem als standplaats onaanvaardbaar; voor Gelderland de, gelet op het grote speelgebied, ontoereikende omvang van het fusie-orkest (88 salarissen).

jan./febr. 1983

De Minister van W.V.C. formuleert een nieuw standpunt: in Oost- en Midden Nederland moet één orkest, gevestigd in Arnhem en beschikkend over 72 volledig door de rijksoverheid gesubsidieerde salarissen, het speelgebied Gelderland en Utrecht gaan bedienen. De minister slaagt er echter niet in voor dit plan voldoende politieke steun te verwerven. De Tweede Kamer besluit tot instelling van een Landelijke Werkgroep Orkestenbestel (voorzitter: W. J. Sutherland), die binnen de door een kamermeerderheid aangegeven kaders moet adviseren over een gewijzigde invulling van het orkestenbestel.

juni 1983

De Commissie - Sutherland adviseert het volgende:

- Gelderland behoudt een eigen orkest.
- Het takenpakket omvat symfonische concerten, koorbegeleidingen en edukatieve activiteiten.
- De rijksoverheid neemt de volledige (financiële) verantwoordelijkheid over voor de salaris- en exploitatiekosten.
- Het Gelders Orkest dient af te slanken tot een formatie op basis van 62 volledige jaarsalarissen.

medio 1984

Zodra ondubbelzinnig was komen vast te staan dat HGO in de periode 1984-88 zijn bezetting zou moeten reduceren tot een orkest op basis van 64 jaarsalarissen (62 + 2 extra plaatsen als gevolg van i.v.m. arbeidsduurverkorting toegekende herbezettingsgelden), hebben bestuur en directie zich, hoewel ongaarne, bij het onvermijdelijke karakter van deze beslissing neergelegd. In nauw overleg met Artistieke Commissie en Ondernemingsraad werd gezocht naar oplossingen, die aan de artistieke mogelijkheden van het orkest relatief het minst geweld zouden doen. Een formatieplan werd ontwikkeld, dat zijn basis vond in een verdeling van het beschikbare aantal salarissen over musici in volledig en deeltijd dienstverband. Er werd een sociaal plan overeengekomen, dat gedwongen (deeltijd-) ontslagen zoveel mogelijk moet voorkomen. Via natuurlijk verloop ontstane vakatures werden uitsluitend ingevuld, voor zover passend binnen het nieuwe formatieplan en voor zover noodzakelijk voor een evenwichtige en artistiek bevredigende samenstelling van het orkest.

januari 1985

Na een overheveling van gelden uit Provincie- en Gemeentefonds naar de rijksmiddelen, treedt de nieuwe subsidiestructuur in werking. Via een systeem van budget-financiering (met indicaties voor de toe te kennen subsidiebedragen op een termijn van vier jaar) draagt nog uitsluitend de rijksoverheid verantwoordelijkheid voor de instandhouding van Het Gelders Orkest. Het Provinciaal Bestuur besluit (terwille van een beperkte regionale spreiding, bijzondere projecten, incidentele orkestuitbreiding, edukatieve activiteiten en koorbegeleidingen) tot een aanvullend subsidie van aanvankelijk (1985) f 450.000.--, later (vanaf 1986) f 378.000.-- per jaar.

aug./nov. 1985

De subsidiebeschikkingen voor de kalenderjaren 1985 en 1986 worden door de Rijksoverheid op resp. 19 augustus 1985 en 27 november 1985 aan de Stichting bekend gemaakt. Zij houden volkomen onverwacht een verdere aantasting van de positie van Het Gelders Orkest in. In flagrante tegenspraak met alle eerdere ministeriële toezeggingen blijkt aan HGO een extra korting te worden opgelegd, waardoor het aantal volledige arbeidsplaatsen van 64 in feite tot ca. 58 moet worden teruggebracht. De argumenten voor deze zogenaamde "normbetrekkingskorting" gaan in het geval van HGO volstrekt niet op, doch de minister is slechts te bewegen tot de toezegging zijn beleid op dit punt in 1988 nader te evalueren. Bestuur en directie van Het Gelders Orkest zien zich genoodzaakt bij de Raad van State tegen deze beschikkingen in beroep te gaan. Overigens, zoals in augustus 1987 zal blijken, tevergeefs.

1986/1987

Aan de onzekere toekomstverwachtingen komt nog altijd geen einde. Steeds opnieuw doen zich ontwikkelingen voor, die nopen tot bijstelling, althans op onderdelen, van het uitgestippelde beleid. Aan de hoofdlijnen daarvan, gericht op handhaving c.q. verbetering van de artistieke mogelijkheden, wordt echter niet getornd. Tegenover een teruglopend rijkssubsidie staan jaarlijks hogere eigen inkomsten (o.a. veroorzaakt door, soms explosief, stijgende bezoekecijfers) en een gelijkblijvend aanvullend subsidie van de provincie. Daardoor, maar ook tengevolge van een zo groot mogelijke efficiency in de organisatie en een op kostenbeheersing gericht financieel beheer, kan de bezetting van het orkest op een sterkte van ca. 64 volledige arbeidsplaatsen worden gehandhaafd. De beoogde verdeling van het beschikbare aantal salarissen over musici in een volledig dan wel deeltijd -dienstverband kan vrijwel geheel worden gerealiseerd, ten dele via natuurlijk verloop, ten dele ook na enkele gedwongen ontslagen. Voor een niet al te lang durende overgangperiode blijkt deze constructie, omdat zij relatief het minste schade berokkent aan de artistieke uitgangspunten, acceptabel. Bestuur en directie raken er echter steeds meer van overtuigd dat de nadelen van het systeem (qua personeelsbeleid, complexiteit van de organisatie en beperking van de artistieke keuze-vrijheid) op termijn tot een aantasting van de positie van het orkest zullen leiden. Voor deze opvatting wordt in toenemende mate begrip en steun van buitenaf ondervonden.

maart 1987

In een adviesaanvraag aan de Raad voor de Kunst maakt de minister van WVC zijn voornemen bekend het tot dan toe gevoerde kunstbeleid opnieuw te doordenken en te komen tot een nieuw integraal meerjarenplan. Dat het orkestbestel wederom in die beschouwingen zal worden betrokken, is van meet af aan duidelijk.

juni 1987

De Raad voor de Kunst adviseert. Nadat is vastgesteld dat de herstructurering van de orkesten volgens de richtlijnen van de Commissie Sutherland (1983) niet tot het gewenste resultaat heeft geleid, volgt o.m. de aanbeveling om aan Het Gelders Orkest een groter speelgebied (Oost-Nederland) en een dienovereenkomstige formatie toe te kennen.

juli 1987

Vooruitlopend op een mogelijke besluitvorming ten departemente, richten bestuur en directie zich schriftelijk tot de minister. Met tal van inhoudelijke argumenten wordt gepleit voor een herinrichting van het orkestenbestel op basis van gelijkwaardige voorzieningen binnen en buiten de randstad; voor orkesten met een primaire symfonische taak wordt een bezetting met ca. 97 volledige formatieplaatsen noodzakelijk geacht. Dat het totaal aantal orkesten zou moeten worden verkleind wordt door HGO, mede terwille van de overlevingskansen van een landelijk gespreide symfonische muziekcultuur en dus ook terwille van de werkgelegenheid in deze sector op langere termijn, als een pijnlijk doch noodzakelijk kwaad geaccepteerd. Aan dit standpunt wordt officieel en openlijk adhaesie betuigd door het Provinciaal Bestuur van Gelderland, de Colleges van B & W van o.a. Arnhem en Nijmegen, de besturen en directies van de orkesten in Brabant, Limburg en Noord-Holland en door vertegenwoordigers van lagere overheden in die provincies e.a.

aug. 1987

Een door de Raad voor de Kunst ingestelde Werkgroep Symfonie-orkesten rapporteert eveneens dat de afgedwongen verkleining van de provincie-orkesten niet het gewenste effect heeft gesorteerd. De terzake genomen beslissingen leveren immers aantoonbaar geen bijdrage aan een kwalitatief goede uitvoering van symfonische muziek in ons land. De Werkgroep konkludeert vervolgens dat "een volwaardig symfonie-orkest over een formatie van tenminste 76 musici moet kunnen beschikken."

oktober 1987

In zijn plan voor het Kunstenbeleid 1988-1992 vertaalt de minister de hiervoor gememoreerde adviezen m.b.t. Het Gelders Orkest als volgt: in het Oosten van Nederland zou HGO primair symfonische en secundair koorbegeleidings-taken op zich moeten nemen, waarvoor 70 à 75 (i.p.v. 64) volledige formatieplaatsen ter beschikking worden gesteld.

Naar aanleiding van de door de minister in zijn Kunstenplan concreet geformuleerde beleidsvoornemens, geeft de Stichting Het Gelders Orkest wederom een uitvoerige verklaring uit. Alle argumenten voor een artistiek hoogwaardig orkestenbestel, waarin geen plaats zou mogen zijn voor een verschil in behandeling tussen "volwaardige" symfonie-orkesten in de Randstad en daarbuiten, worden nog eens op een rij gezet.

november 1987/
februari 1988

Tijdens het overleg van de minister met de leden van de Uitgebreide Vaste Kamercommissie voor Cultuur, blijkt dat ook in het parlement weinig begrip bestaat voor de uit het Kunstenplan voortvloeiende kwantitatieve en kwalitatieve aantasting van het culturele voorzieningen-niveau in de "provincie". Helaas leidt de opstelling van de Tweede Kamer vooralsnog niet tot een op kwaliteits-verbetering gerichte bijstelling van de ministeriële plannen, maar slechts tot het handhaven van de door velen - onder wie bij herhaling ook bestuur en directie van Het Gelders Orkest - als principiële onwerkbaar gekenschetste status quo. En zelfs tot een mogelijke verslechtering daarvan: na de teleurstellende uitspraken van de Raad van State in de aangespannen AROB-procedures moet HGO immers serieus rekening houden met een toekomstige, nóg kleinere orkestformatie. Een perspectief dat voor bestuur en directie onaanvaardbaar blijft.....

Gelders Orkest blinkt opnieuw symfonisch uit

Ook het Gelders Orkest musiceerde voortreffelijk, allesbehalve provinciaals in een grote stijl, trefzeker en markant, alle klankgestes raak getroffen.

AMERSFOORT — Na zo'n vijftal concerten door Het Gelders Orkest in de Stadshal in Amersfoort kan zonder overdrijving worden vastgesteld dat de opvolger van het verdwenen Utrechts Symfonie Orkest voor wat betreft de symfonische muziekvoorziening in deze stad een aanwinst is. Niet alleen overtreffen de spelkwaliteiten en orkestrale homogeniteit van de Gelderlanders die van de Utrechtse, ook programmatisch tonen ze meer durf en zin voor avontuur. De magnifieke vertolkingen van Stravinski's 'Sacre' en Scriabins mystieke klankpoëzie, samen met het Brabants Orkest vorige maand, liggen me nog vers in het geheugen, en dinsdagavond werden we opnieuw geconfronteerd met twee werken die niet bepaald tot de dagelijkse symfonische kost behoren.

Getuige de bijna ovationele reacties kan men ten aanzien van de keuze van Roberto Benzi als eventueel toekomstig chef-dirigent van HGO nu ook van de zijde van het publiek spreken van een soort 'intuïtieve' consensus.

Ik zeg intuïtief, omdat muziek maken én beluisteren uitsluitend loopt via het gevoel, het hart. Een zaal 'voelt' als het ware dat er iets gebeurt. Bijvoorbeeld met die goeie, beste, al zo vaak gehoorde Beethoven.

In feite werd Beethovens vierde symfonie zo aanstekelijk uitgevoerd, met zo veel vreugdevolle charme en gloed - Benzi daagt uit tot een uitzonderlijke cantabiliteit - dat er gewoon sprake was van een overrompeling.

OPTIMISME

Mag HGO de huidige personele bezetting als „principiële onwerkbaar” van de hand wijzen, versagen doet het niet. Een lange en hecht-symfonische rol in Gelderland en de oostelijke regio in het algemeen, de krachtige, mentale zowel als materiële steun van het provinciebestuur, alsmede een explosieve groei van de bezoekersaantallen in de afgelopen jaren bezorgden het orkest een gezonde financiële basis. Ook in afgeslanke vorm heeft de Gelderse formatie programmatisch en kwalitatief niet geleden, althans niet hoorbaar. Maar er is weinig fantasie voor nodig om te vermoeden welke inspanningen daarvoor van musici, dirigenten en artistieke leiding worden gevraagd.

Die situatie mag derhalve niet veel langer gaan duren en verdient dit orkest ook niet, gelet op het symfonische niveau waarop het opereert en de verrassingen waartoe het bij herhaling in staat blijkt zoals de imponerende vertolking van Stravinsky's 'Le Sacre du printemps' en het 'Loevendi-project', dit seizoen.

Voor het door het HGO al eerder bepleite concept van drie grote symfonieorkesten buiten de Randstad met een minimale bezetting van 94 volledige formatieplaatsen valt alles te zeggen. Dat Het Gelders Orkest een van die beoogde orkesten moet worden, met oostelijk Nederland als primair verzorgingsgebied, staat buiten elke discussie.

De Vereniging van Gelders Vermaakt

Leningrad, Bernstein
en Chailly, maar ook:

HET GELDERS ORKEST!

Prachtige Sibelius van HGO

2) STANDPUNT MINISTER D.D. 2 MEI 1988.

In een brief aan het bestuur van de Stichting Het Gelders Orkest schrijft de minister:

*"Zoals u bekend is, was mijn aanvankelijke voornemen, zoals dat is ver-
vat in het zogenaamde Kunstenplan, het rijkssubsidie voor Het Gelders
Orkest te verruimen.*

*Op aandringen van de Tweede Kamer, heb ik echter moeten besluiten tot een
bijstelling van het plan. Wel is gebleken dat de gedachte om te komen tot
een drietal grotere regionale orkesten, waarvan één in het oosten van het
land, bespreekbaar is.*

*Bij het ten uitvoer brengen van de door de Kamermeerderheid gesteunde
moties zal ik dan ook met de mogelijkheid van een dergelijk perspectief
rekening houden.*

*De verlangens van de Tweede Kamer, met betrekking tot de Noordelijke
orkestvoorziening leggen echter een zodanig beslag op de voor kunsten
beschikbare middelen dat de door mij voorgenomen uitbreiding van het sub-
sidie voor Het Gelders Orkest geen doorgang kan vinden.*

*Ik stel mij voor in de komende periode de verschillende mogelijkheden, om
tot één symfonische orkestvoorziening in het oosten te komen, te onder-
zoeken. Uiteraard is daarbij ook de positie van Het Gelders Orkest onder-
werp van studie."*

Tevens verwijst de minister in deze brief naar de nadere uitwerking van
het Kunstenplan 1988-92, zoals hij die op 3 mei 1988 aan de Raad voor de
Kunst heeft gepresenteerd.

3) STANDPUNT STICHTING HGO (JUNI 1988)

Bestuur en directie van Het Gelders Orkest hebben zich, nadat de uitkomsten van de discussie tussen minister en parlement over het Kunstenplan bekend waren geworden, in een aantal vergaderingen op de toekomst van Het Gelders Orkest beraden. Helaas moest worden vastgesteld dat van de rijksoverheid op korte termijn geen substantiële verbetering van HGO's positie mag worden verwacht. Niettemin hebben de resultaten van het debat voldoende vertrouwen gewekt in tenminste een consolidatie van de huidige situatie en verwachtingen geschapen voor een ontwikkeling in de door bestuur en directie gewenste en noodzakelijk geachte richting. Dit optimisme wordt niet alleen gevoed door de landelijke en zelfs internationale erkenning van de kwaliteiten van Het Gelders Orkest, maar ook door de duidelijke intentie van de minister om te blijven streven naar de vorming van drie grotere regionale orkesten, waaronder één in het oosten van het land. Vanuit dat perspectief hebben bestuur en directie zich op 30 juni 1988 schriftelijk tot de minister gewend. In deze brief werd een aantal aandachtspunten, bedoeld als leidraad voor een door HGO gewenst gesprek met de minister, aangedragen. Uit deze brief de volgende citaten:

"In Uw schrijven aan de Raad voor de Kunst d.d. 3 mei 1988, waarin U een nadere uitwerking van het Kunstenplan 1988/92 presenteert, introduceert U tevens het fenomeen "beslissingscategorieën". Voor de in de categorie van de meerjarige subsidies opgenomen instellingen, is het voortbestaan niet langer uitgangspunt van beleid. U stelt deze instellingen, waaronder onze Stichting, een min of meer automatische beëindiging van het subsidie per 1 januari 1993 in het vooruitzicht. Gelet op de door U verstrekte toelichting kunnen wij daarvoor - waar het de specifieke positie van de Stichting Het Gelders Orkest betreft - nog wel enig begrip opbrengen. Het niet-opnemen evenwel in de eerste categorie (die van de structurele subsidiëring) van een in Oost-Nederland en met name in de regio Arnhem/Nijmegen gevestigde muziekvoorziening, verontrust ons in hoge mate. Hoewel Uw beleidsvoornemens op langere termijn wel degelijk ruimte lijken te laten voor een structureel in en vanuit deze regio opererend (groot) symfonie-orkest, geeft U formeel geen enkele garantie dat die functie na 1992 ook daadwerkelijk zal worden ingevuld. Dat nu lijkt ons onverenigbaar te zijn met respectievelijk Uw beleid, met het door ons voorgestane konstruktieve beleid voor de komende interim-periode, en met de in de Vierde Nota Ruimtelijke Ordening geformuleerde voornemens ten aanzien van onder meer de culturele ontplooiing van het stedelijk knooppunt Arnhem-Nijmegen. Op deze manier "bedreigd" wordt het ons wel bijzonder moeilijk gemaakt om ons in de noodzakelijke rust te wijden aan een op opbouw gerichte artistieke taakstelling. Daarnaast zal ook de verwerving van sponsorsteun ernstig gefrustreerd, zo niet onmogelijk worden. Wij kunnen ons niet voorstellen dat een dergelijke ontwikkeling, die haaks staat op Uw eigen plannen voor de nabije toekomst, door U zou worden gewenst!"

Bestuur en directie van Het Gelders Orkest zijn bereid verantwoordelijkheid te blijven dragen voor een volwaardige orkestinstelling in Gelderland en opteren daarnaast nadrukkelijk voor een toekomstige positie als één van de beoogde drie grote orkesten buiten de randstad. De argumentatie voor die stellingname is onder meer te vinden in de bewezen artistieke kwaliteiten, het verantwoorde financiële beleid, de uitstekende bezoekerijfers en de beschikbaarheid binnen ons huidige speelgebied van een aantal fraaie concertzalen. Voorts wijzen wij U in dit verband op de belangrijke culturele functie die de regio Arnhem/Nijmegen (bijv. blijkens het Jaarboek 1988 van de Rijksplanologische Dienst) nu al vervult en die deze grootste stedelijke concentratie buiten de randstad - in de Vierde Nota

Ruimtelijke Ordening aangewezen als een van de negen stedelijke knelpunten, bovendien deel uitmakend van de Stedenring Centraal Nederland - ook in de toekomst zal moeten kunnen blijven waarmaken. In een dergelijke infrastructuur mag een symfonie-orkest eenvoudig niet ontbreken. In verband hiermee herinneren wij U aan Uw uitspraak dat een volwaardig orkest buiten de randstad over 70 à 75 (volgens de Raad voor de Kunst: tenminste 76) formatieplaatsen moet kunnen beschikken en, méér nog, aan Uw recente intentie-verklaring te streven naar niet-randstedelijke orkesten met een bezetting en dus kwalitatieve potentie, die vergelijkbaar is met die van het Residentie- of Rotterdams Philharmonisch Orkest.

Wij betreuren, maar begrijpen dat een ontwikkeling als door U en ons wordt voorgestaan, in de gegeven omstandigheden nog niet te realiseren valt. Voor een overbruggingsperiode van hooguit enkele seizoenen zien bestuur en directie nog wel mogelijkheden om met een door U te subsidiëren basisformatie van minimaal 64 volledige formatieplaatsen toch op een artistiek aanvaardbaar niveau te blijven opereren. Wij pleiten echter voor een geleidelijke groei waarmee al enigermate vooruit kan worden gelopen op de situatie van ná 1992. Wij zijn bereid en in staat aan die noodzakelijk geachte verbetering van de artistieke kwaliteit vanuit de gevormde voorzieningen en reserves ook zelf een financiële bijdrage te leveren, daarbij mede rekenend op (voortzetting van) de steun van lagere overheden en bedrijfsleven.

Met de viering van ons honderdjarig bestaan (1989/90) in het vooruitzicht en met belangrijke beslissingen (onder meer de benoeming van de internationaal befaamde Roberto Benzi tot chef-dirigent) voor de boeg, vragen wij ons zo spoedig mogelijk concreet inzicht te verschaffen in de gevolgen van de ontstane situatie voor Het Gelders Orkest c.q. een in deze regio te vestigen volwaardig symfonie-orkest. Wij herinneren U met klem aan Uw herhaalde toezegging om in de loop van 1988 de toepassing van de zogenaamde normbetrekkingskorting te evalueren. De U bekende cijfers inzake de dienstverrichting bij Het Gelders Orkest bevestigen de stelling dat deze korting volstrekt ten onrechte aan ons orkest is opgelegd. Het minste waarop wij mogen rekenen is dan ook een positieve bijstelling van de budgettoekenningen. Op die manier kan een gedwongen en in het licht van Uw en onze beleidsintenties uiterst onlogische verkleining van onze formatie tot onder de grenzen van het 64-model, voorkomen worden. Wellicht ten overvloede melden wij U dat bestuur en directie niet in staat zijn de jaarlijkse budgetkorting uit hoofde van de normbetrekking te vertalen in een personeelsformatie op basis van minder dan 64 volledige salarissen. Wij zijn immers van oordeel dat een zodanige maatregel zal leiden tot een fundamentele aantasting van onze artistieke capaciteiten (zowel qua programmering, produktiviteit als uitvoeringsniveau) en daarvoor kunnen bestuur en directie geen verantwoordelijkheid dragen.

L'un des plus glorieux
orchestres du monde
et l'un des plus obscurs,
le Concertgebouw,
et le Gelders Orkest:
la confrontation
n'était pas sans surprises.

... de
... sont
... être hermétiquement
... : la Flandre est le pays des
richesses cachées. Il existe, par
exemple, dans la province d'Ar-
nhem, la Gueldre (d'où son nom :
Het Gelders Orkest), une formation
symphonique d'environ soixante-dix
musiciens qui ne fait pas parler
d'elle, qui n'est pas réputée à l'inté-
rieur même des Pays Bas, mais dont
les phalanges les plus prestigieuses
envieraient le pupitre de violoncelles
et le premier bassoniste - infail-
lible.

En, dat niet alleen de hierboven
reeds vaak gesignaleerde strijkers
tot veel in staat zijn, maar ook de
blazers - hoorgroep, piccolo, hobo
- met hun exacte spel veel eer kun-
nen inleggen, werd tijdens deze en-
thusiame vertolking overtuigend
bewezen. Vanavond gaat dit
programma in de Stadthalle te Ober-
hausen. HGO levert met deze pro-
duktie een prima visitekaartje bij
onze Oosterburen af.

Reminiszenzen
auch lichte Bilder.
Straßenszenen,
Volksfest. Für nachvollziehendere
siker ebenfalls ein „Fest“, das das
Het Gelders Orkest wahrnahm. Da
war dramatische Steigerung ebenso
nachzuerleben wie Walzerseligkeit
schmetterndes Blech wie unterkühl-
te Passagen, feine Bläsersoli und ak-
zentuierte Streicher. Ein farbiger Or-
chesterapparat bot ein prächtiges
Klangbild.

The Gelders Orchestra is not considered as a
first-class orchestra, but Talmi manages to get
out of this ensemble a delicate and most polished
playing. The tenderness of the wind-instruments
is particularly noteworthy.
This Album is quite wonderful and I recommend it
with all my heart!

Ira Dvir, "Monitin" Magazine
Tel Aviv, April 1985

Spelniveau HGO: randstedelijk!

Une réflexion nous vint aussitôt à l'esprit : Georges Octors paraît très heureux avec cet orchestre ; cela se sent dans la salle. Cet ensemble n'a pas encore une réputation internationale renversante, mais il joue mieux les symphonies de Beethoven que notre Orchestre National !

In between, Yoav Talmi and the Gelders Orkest, an ensemble of 72 from Arnhem, are put through their paces creditably enough in Mahler's "Blumine", the second of his First Symphony's original five movements, and in Erich Leinsdorf's Romantic-organ orchestration of two of Brahms's Choral Preludes.

Den Glanzpunkt aber setzte „Het Gelders Orkest“ mit Tschaikowskys Sinfonie Nr. 4 f-Moll. An ihr konnte man ermessen, welch hochvirtuoses Instrument ein Orchester unter einem Dirigenten sein kann, der seinen Willen zur Gestaltung mit den musikalischen Fähigkeiten seiner Musiker in Einklang zu bringen versteht. Geballte Kraft im Forte, zarteste Pianostellen, lyrische Momente wurden ebenso vermittelt wie Dramatik und Unbeschwertheit. Alle vom Komponisten in das Werk eingebrachten Stimmungen schienen ihre Entsprechung in der Interpretation durch das Orchester zu finden. Ob nun das empfindsame, fast ein Balalaikaorchester erinnernde Scherzo oder das wahrhaftig „con fuoco“ dargebotene Finale - Het Gelders Orkest überzeugte nicht nur durch Virtuosität und außerordentliche Klangsensibilität sondern auch durch echte Spielfreude. - Lang anhaltender Applaus belohnte die hervorragende Leistung aller Beteiligten.

br

4) KONKREET BELEID T.A.V. DE ORKESTFORMATIE

Rekening houdend met de medio 1988 bestaande orkestbezetting hebben bestuur en direktie - na raadpleging van de Artistieke Commissie en de Ondernemingsraad - besloten tot wijziging van het enkele jaren geleden vastgestelde formatieplan. Voor alle betrokkenen stond daarbij voorop dat een wederom in negatieve zin ingrijpen in bestaande arbeidsverhoudingen moest worden voorkomen. De noodzakelijk geachte bijstellingen zijn met name gerealiseerd door het vervallen verklaren van thans vakante parttime-posities binnen de strikersgroepen. Met ingang van het concertseizoen 1988/89 zal ten laste van het rijks-subsidie-budget de volgende orkestformatie in stand worden gehouden:

	dienstverband:
één harpist (m/v)	50%
3 fluitisten	300%
3 hoboïsten	250%
3 klarinetten	250%
3 fagottisten	300% *
5 hoornisten	475%
3 trompettisten	250%
3 trombonisten	280%
één tubaïst	80%
2 slagwerkers	200%
13 eerste violisten	1200%
10 tweede violisten	900%
8 altviolisten	700%
8 cellisten	700%
4 contrabassisten	350%

* inclusief 25% incidentele extra-subsidie t.b.v. de fagot-groep.

In totaal 62,85 salarissen worden derhalve structureel over 70 musici verdeeld. Gedurende het gehele seizoen kan Het Gelders Orkest - door het inzetten van de in volledig dienstverband aangestelde musici - tenminste opereren in een zogenaamde "klassieke" bezetting van 2 à 3 fluiten, 2 hobo's, 2 klarinetten, 2 à 3 fagotten, 4 hoorns, 2 trompetten, 2 trombones, 2 slagwerkers, 10 eerste violen, 8 tweede violen, 6 altviolen, 6 celli en 3 bassen (max. 53 musici). Ten behoeve van uitvoeringen van een (overigens té) beperkt deel van het romantische 20ste-eeuwse repertoire kan HGO door tevens alle parttime-musici in te schakelen op een aantal momenten beschikken over een formatie, die maximaal bestaat uit harp, 3-voudige houtblazersgroep, 5 hoorns, 3 trompetten, 3 trombones en tuba, 2 slagwerkers, 13 eerste violisten, 10 tweede violisten, 8 altisten, 7 cellisten en 4 bassisten (69 musici).

Aan het functioneren van het orkest - artistiek en organisatorisch - worden door de hiervoor weergegeven structureel ontoereikende bezetting in hoge mate grenzen gesteld. Het ontbreken van roulatie-mogelijkheden voor de in volledige dienst zijnde musici maakt dat de maximale productiecapaciteit van het kollektief gelijk is aan de werkbelasting die redelijkerwijs nog aan dat individuele orkestlid kan

worden opgelegd. Bij deze formatie is het niet verantwoord om kollektief veel meer dan ca. 300 orkestdiensten (= repetities en concerten) te maken. Zo'n kollektieve prestatie echter komt geenszins tegemoet aan de bestaande vraag, de geconstateerde behoefte van publiek en andere afnemers!

Ook in artistiek opzicht levert een bezetting op basis van bijna 63 salarissen onaanvaardbare beperkingen op. Een zeer groot aantal werken uit het symfonische standaard-repertoire van na 1830 (komposities van bijv. Berlioz, Tsjaikowski, Mahler, Bruckner, Debussy, Ravel, Strawinski, R. Strauss, Bartók, Sjostakovitsj en vele eigentijdse toondichters) blijft op deze wijze buiten het bereik van Het Gelders Orkest en zijn publiek. Een interessante, van jaar tot jaar wisselende programmering is per definitie onmogelijk. Aan de orkestmusici biedt een programmatisch-in-hetzelfde-kleineringetje-ronddraaien een weinig aantrekkelijk werkklimaat; wie zijn toevlucht kan nemen tot een echt symfonie-orkest (doorgaans dus de meest gekwalificeerde musicus) zal dat in deze omstandigheden, ook al vanwege de achterblijvende salariëring, zeker niet laten.

Voor goede dirigenten, omroepen en potentiële sponsors is een dergelijk in zijn mogelijkheden gehandicapt orkest al evenmin bijzonder interessant. Is het werkelijk te pessimistisch om te veronderstellen dat zonder de noodzakelijke uitbreiding en met een periodieke beoordeling van programmabeleid en uitvoeringsniveau door de Raad voor de Kunst, de fundamenteën voor het sterfhuis reeds zijn gelegd?

Bestuur en directie kunnen niet lijdzaam toezien hoe het orkest in de richting van die afgrond wordt gedrongen en hebben dan ook besloten tot aanvulling van de formatie over te gaan, voorsnog op freelance basis en afhankelijk van de programmering en/of de individuele werkbelasting. Om artistiek en qua produktie-capaciteit nog enige mate verantwoord te kunnen blijven functioneren, zal deze aanvulling jaarlijks minimaal het equivalent van ca. 7,5 formatieplaatsen moeten omvatten. De kosten daarvan worden geraamd op f 525.000,--. De dekking voor deze uitgaven kan worden gevonden in:

- de onderuitputting op de post "vaste personeelslasten" (t.o.v. 64 salarissen 1,4 formatieplaats = + f 105.000,--);
- de post "orkestversterking" (begroting 1988: f 130.000,--);
- een gedeelte van het provinciaal subsidie voor spreiding en orkestversterking en
- de gevormde voorziening "afslanking orkest".

Het is overbodig te verklaren dat bij de opstelling van dit dekkingsplan van twee premissen is uitgegaan. Ten eerste dat de rijksoverheid tenminste 64 volledige formatieplaatsen zal blijven subsidiëren - hetgeen betekent, dat de zogenaamde "normbetrekkingskorting" wordt ingetrokken - en vervolgens dat ook in de komende jaren op een extra subsidie van de Provincie Gelderland van minimaal f 378.000,-- per jaar kan worden gerekend.

Strikt als overbrugging van de periode tot na 1992 is een dergelijk, gematigd expansief beleid - ondanks de hiervoor geschetste problematiek - kwalitatief aanvaardbaar en financieel verantwoord. Voor de langere termijn evenwel wordt hiermee geen oplossing aangereikt: niet

alleen zijn de gevormde voorziening en reserves vanzelfsprekend eindig, maar ook en vooral is de kwaliteit van het speelniveau in het geding. Nog afgezien van de complexe organisatie en planning, zijn aan een situatie waarin met veel parttimers en "hulpkrachten" gewerkt moet worden in hoge mate nadelen van kwalitatieve aard verbonden. Het handhaven, laat staan het verbeteren van een speel- en ensemblecultuur wordt in deze omstandigheden een welhaast onmogelijke opgave.

Shapirra bewees zijn muzikale directiekwaliteiten vervolgens in alle tonaarden van zijn uitvoering van Staikovski's Vijfde Symfonie. De opbouw van deze 'bekenentis-symfonie' uit één grondthema vormde het door Shapirra voortreffelijk volgehouden 'leidmotief' voor een uitvoering, die aan alle rijke, banale zowel als verfijnde sensitieve aspecten in het dit prachtige werk recht deed. De uitvoering kende ontroerende en meeslepemde momenten, naast ingetogenheid en intensiteit.

... werd het orkest omgesmeed tot een veelkleurig, expressief instrument dat de zinderende klanken van het scherzo en de finale, en ook de ingehouden langzaam opgebouwde spanning van het adagio een prachtige glans verleende. Met name het virtuoze spel van de blazers maakte deze Dvoraक्सymfonie tot een vreugdevolle gebeurtenis.

Mahler: Blumine - Fünf Lieder nach Rückert.

Brahms: Choralvorspiele, op. 122 (nr. 8 Es ist ein Ros entsprungen - nr. 7 O Gott, du frommer Gott) - Vier ernste Gesänge, op. 121.

Jard van Nes (mezzo-sopraan), Robert Holl (bas), Peter Masseurs (trompet) en Het Gelders Orkest o.l.v. Yoav Talmi. Ottavo OTR 98402

Uitvoering 9 - Opname 9 - Persing 8.

De korte tijd eerder verschenen Ottavo-plaat liet ik even liggen om hem in dit artikel aan de orde te kunnen stellen. Maar het succes is deze opname al vooruit gesnelde: in Discotabel hield men Het Gelders Orkest voor een van de toporkesten ter wereld en de verkoop overtreft nu reeds alle verwachtingen.

... gaf aan de ge-oiled lopende 'machine' die HGO in dit repertoire-stuk is net dat opzweepende mee, waardoor alle musici zich vernieuen boven het routineuze. Het werd zoniets meer en niets minder dan hartveroverend en ook gedisciplineerd orkestspel dat weer eens aantoonde, waartoe HGO in staat is. Het gehele concert kan dan ook voor komende zondag in Nijmegen niet genoeg worden aanbevolen!

Yehudi Menuhin als dirigent voor Het Gelders Orkest: de verrassing schuilt niet zozeer in het feit zelf, want verschillende van zijn collegas deden of doen het ook (David Oistrach, Peter Schreier), als wel in de omstandigheid dat dit orkest hem wist te engageren. Hetgeen eveneens een compliment betekent en iets zegt over het intussen bereikte niveau.

Na de pauze dirigeerde hij de Symfonie no 9 in C-groot, D 944, van Franz Schubert. En dat leverde nog een verrassing op: van meet af aan was er sprake van een lenige, scherp in het ritme geëtte en van overmoed bruisende vertolking. Tegen de fel opererende strijkers klonk het houtblazerskoor muzikantesk-gevoelig met verschillende heel mooi geblazen soli (hoorn en hobo). Een uitvoering dus vol „himmelsche" vervoering die niet te lang uitviel, zeker niet in de beide hoekdelen die Menuhin voorbeëidig van opbouw en (volgehouden) spanning tot klinken bracht. De bijval van het publiek was navenant groot.

HGO moet zo'n Sibelius kunnen blijven uitvoeren!

Het is voor een dergelijk orkest met een voor zo'n ruimte te kleine strijkersbezetting geen eenvoudige opgave, zich hier te manifesteren. Het was dan ook niet verwonderlijk, dat de klankbalans in het voordeel van de blazers uitviel. In Dvorak's overbekende symfonie 'Uit de Nieuwe Wereld', door de vaak karateachtig bewegende Hirokama opvallend beneerst geïnterpreteerd, vielen de strijkers soms vrijwel weg, zoals in de doorwerking van het eerste deel.

Maar waarom juist dit orkest integraal mag blijven bestaan komen niet alleen horen aan enige goede soli (cello-solo in Brahms!) maar ook aan het levendige ensemble met mooi glanzende koperblazers in de ouverture 'Hänsel und Gretel' van Humperdinck.

5) OVERIGE BELEIDSONDERWERPEN5.1) Intern

- HGO zal het avontuurlijke, breed opgezette programmabeleid voortzetten, zonder daarbij evenwel de voorkeur van het concertpubliek - de kurk waarop het orkest moet drijven - uit het oog te verliezen.
- Voorzover de orkestbezetting en de daarmee nauw samenhangende productiecapaciteit dat toelaten, is HGO voornemens het beleid t.a.v. de begeleiding van amateurkoren en t.a.v. de edukatieve taakstelling in deze regio te continueren.
- HGO zal hoge eisen (blijven) stellen aan de bekwaamheden van de dirigenten, solisten en orkestleden. Daartegenover staat dat aan deze musici dan ook een artistiek en anderszins interessant en bevredigend werkklimaat moet kunnen worden geboden.
- Bestuur en direktie hechten grote waarde aan een verantwoord sociaal beleid. Daarin past ook het streven naar de totstandkoming van een CAO met de vakorganisaties. De in juni l.l. gesloten principe-overeenkomst zal in de komende jaren zorgvuldig op haar werkbaarheid in de praktijk moeten worden getoetst.
- Zowel de Artistieke Commissie als Ondernemingsraad hebben een belangrijke rol te vervullen bij de realisering van deze beleidsvoornemens. Aan een optimaal functioneren van deze lichamen zal dan ook bij voortdurende aandacht worden besteed.
- Geconfronteerd met een jaarlijks teruglopende belangstelling van de zijde van de landelijke omroeporganisaties voor opnames van concerten van niet-randstadorkesten (waarbij niet altijd duidelijk is of de oorzaak hiervan ligt in onwil of onvermogen), zal HGO zelf het initiatief nemen tot digitale registratie van alle concertprogramma's. Bij gebleken geschiktheid zullen de opnames ter uitzending worden aangeboden, uiteraard tegen een passende vergoeding.

5.2) Extern

- HGO verwacht van de rijksoverheid een zodanig subsidie dat de Stichting zal kunnen opereren overeenkomstig het niveau dat in deze notitie is uiteengezet. Van de lagere overheden in Gelderland, Provincie en de als standplaats beschouwde gemeenten Arnhem en Nijmegen voorop, verwacht HGO politieke, bestuurlijke, facilitaire en financiële ondersteuning. Met name voor de uitvoering van taken op het gebied van regionale spreiding, koorbegeleidingen, edukatieve activiteiten en voor de organisatie van bijzondere projecten is HGO volstrekt afhankelijk van een adequaat aanvullend provinciaal subsidie.

- Teneinde (een deel van) de kwalitatieve doelstellingen te kunnen realiseren zal het aantrekken van sponsors noodzakelijk zijn. HGO rekent daarbij op een voorwaarden-scheppend beleid van de overheid en de daadwerkelijke steun van de Mr. Donath Stichting en de Vereniging Vrienden van Het Gelders Orkest.
- HGO streeft naar goede relaties met publiek, Rijk, Provincie, besturen van speelgemeenten, concertzaaldirecties en vertegenwoordigers van de media en blijft daarom een actief PR-beleid voeren.
- Een vruchtbare samenwerking met andere orkesten, o.m. tot uiting komend in uitwisselingsconcerten, zal eveneens worden nagestreefd. Gesignaleerd moet echter worden dat sommige Nederlandse orkesten voor de bij hen kennelijk bestaande overcapaciteit compensatie zoeken door ten koste van HGO en zonder enig overleg binnen de grenzen van HGO's speelgebied optredens te verzorgen. HGO zal zich inzetten voor een goede regeling van deze problematiek in de vorm van bindende afspraken, te maken onder auspiciën van het Contactorgaan van Nederlandse Orkesten (CNO).
- HGO is in dat verband tevens bereid de randstedelijke orkesten een podium buiten het eigen speelgebied te bieden, zulks mede als bijdrage aan de kennelijk gewenste of noodzakelijke verhoging van de produktiviteit van deze orkesten enerzijds en een voor het publiek interessante verbreding van het aanbod anderzijds. De financiële (maar ook andere) consequenties zijn echter uitsluitend op te vangen wanneer een en ander op basis van uitwisseling - dus via opname in elkaars concertseries - tot stand kan komen. Ook in dit verband is het noodzakelijk dat HGO in staat wordt gesteld een kwalitatief hoogwaardig produkt te bieden.
- HGO zal eventuele initiatieven, gericht op samenwerking met de Stichting Forum, in beginsel positief tegemoet treden. Het belang van een optimale symfonische muziek- en operavoorziening in het midden en oosten van het land rechtvaardigt een dergelijke opstelling.